ELS BALLS DE VERSOS A RIBES

Notícies d'un antic element de la Festa Major

Xavier Miret i Mestre

Els antics balls de versos a Ribes

La Festa Major:

El nostre poble ha creat i manté des de sempre festes col.lectives: són les Festes Majors. Tota comunitat té una, podríem dir, necessitat de solemnitzar especialment unes diades per a completar la relació comuna entre els seus membres. Des dels orígens medievals del nostre poble aquestes festes s'han celebrat en les diades dels seus patrons: St. Pere i St. Pau.

De la mateixa manera que ha evolucionat el poble i ha canviat la seva manera de viure i la seva mentalitat, també ha canviat la forma de celebrar aquestes festes. Han canviat tant que quasi podríem dir que de la seva forma original només en resta els dies en què se celebren, la seva essència de festa col.lectiva, el gust pel ball i la música i la celebració religiosa. Tota la resta ha canviat seguint els gustos i possibilitats de cada època. Castells de focs, proves esportives, alguns dels balls i entremesos populars, actuacions de teatre i projeccions de pel.lícules, inauguracions, programes d'actes, etc, són elements que s'han anat incorporant a les festes majors en dates més o menys recents. En definitiva, a cada època s'ha anat fent una festa major a mida, tot i mantenir herències i tradicions anteriors.

Els balls de versos:

Un dels elements, molt del gust de temps enrera, que formaven part de la festa major, eren els balls de versos. D'ells encara se'n recorden els nostres majors, i podrieu trobar qui encara us en recités algunes estrofes. De tota manera poca gent els tindria presents, si no fos per les recents reposicions del *Ball de St. Pau.*

Els balls de versos han rebut el nom de moixigangues i de balls de carrer, però aquests noms inclouen també balls que no tenen text parlat i en els quals la coreografia és l'element principal, com el de panderetes, les cotonines, el ball de bastons, etc. Han rebut també el nom de balls de parlament o parlats, dialogades i de versos, però aquesta denominació és comuna als balls de pastorets, de cercolets, de gitanes i de diables, els quals tot i tenir una part parlada tenen encara en la coreografia l'element principal. Els noms que més els escauen són els de teatre de plaça i en menor mesura balls dramàtics. A voltes se n'ha esmentat algun amb el nom de balls populars castellans, fent referència a la llengua amb què es vehiculaven. A Ribes eren coneguts bàsicament amb el nom de balls de versos.

I en realitat es tracta de veritables obres teatrals que, a partir del s. XVII, entraren a formar part de les festes majors de poblacions d'un bon nombre de comarques però en especial les del Camp de Tarragona i del Penedès. Foren representades per gent del poble i al bell mig dels carrers i les places, fets que els donaren un caràcter popular. Reus, població de gran importància en el s. XVIII i fins al XIX (recordem la dita: Reus, París i Londres), amb la qual s'hi mantenien relacions ja que era on es fixava el preu del vi i de l'aiguardent, fou una mena de centre difusor d'aquestes representacions degut a que diversos dels seus autors i a voltes editors eren d'aquesta ciutat.

El teatre va ser acollit amb molt d'interès per la gent del poble, que s'extasiava amb els seus arguments i quan veia com gent que els era coneguda es transformava en actor d' una narració, es convertia en una personalitat diferent i amb el seus versos apresos de memòria traspassaven de la realitat a la ficció.

Amb el pas dels temps els repertoris anaren canviant, adaptant-se a l'interès dels espectadors, però a la majoria de llocs desaparegueren a finals del s. XIX o ben a principis del XX. Què fou el que les féu desaparèixer dels elements de la festa major?: Per una banda canvis culturals que deixaren com a caduques aquelles obres, i canvis socials que feren que la nova burgesia es decantés per les obres d'autors més recents, per l'existència de teatres, de companyies d'actors, en definitiva, per obres al gust de l'època i representades amb professionalitat. Quan ja es representaven obres amb periodicitat als teatres els balls de versos quedaven en un nivell inferior i perdien tot el seu caràcter excepcional. Per altra banda una part de les

obres eren escrites en castellà, fet habitual en els s. XVIII-XIX degut a la decadència política del nostre país. Quan s'inicià la Renaixença és féu palesa la contradicció d'uns balls de versos que no solament no estaven escrits en la nostra llengua, sinó que la majoria de la gent ni tan sols les podia entendre.

Els balls de versos a Ribes:

Cronologia:

La troballa entre documentació d'una casa particular del poble d'un full manuscrit datable al s. XVIII ens permet deduir que ja en aquells moments es representaren balls de versos en ocasions festives a Ribes. Es tracta d'un fragment d'una obra de teatre escrita en castellà, però amb les acotacions dels personatges en català. L'argument fa referència a la victòria sobre l'exèrcit turc que assetjava Viena en 1683. Els personatges són l'emperador Leopold I, el duc Carles V de Lorena, el príncep Alexandre, un visir, un ambaixador, un muley o capità turc, un àngel, etc. Es tracta de l'obra coneguda amb el nom de Moros i Cristians o del Setge de Viena. El document només conté l'escena final de l'obra, la resta del text s'ha de donar per perdut.

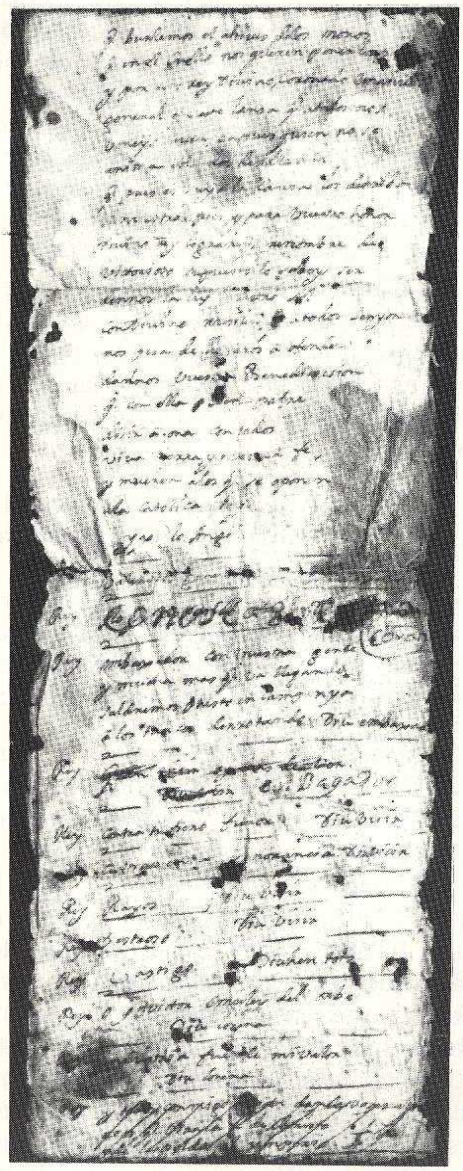

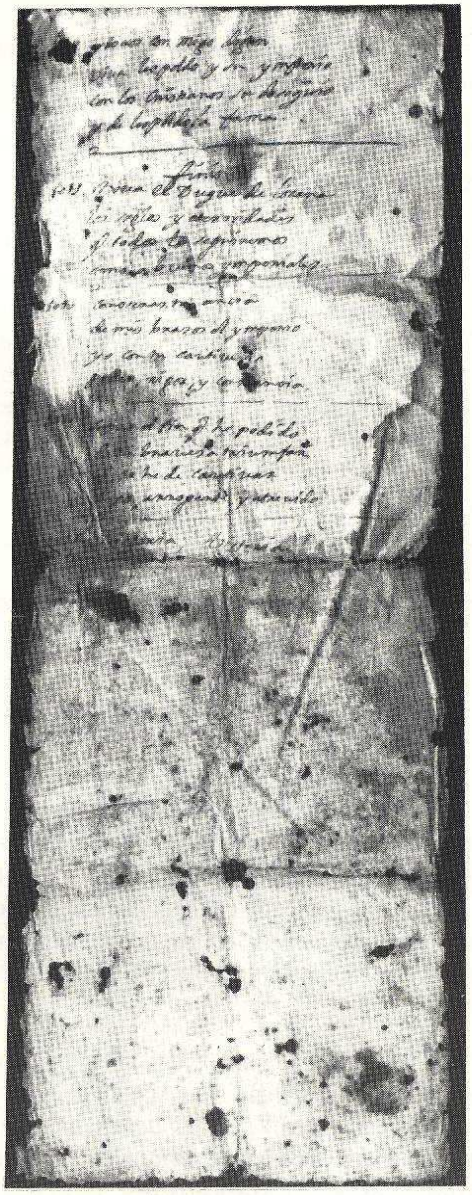

La referència més antiga d'un ball de versos al nostre poble: Es tracta d'un manuscrit del segle XVIII amb un fragment del ball del Setge de Viena.

Dues escenes de la representació del Ball de St. Pau en 1973.

Hem de fer un salt cronològic molt gran fins a tenir noves referències dels balls de versos al nostre municipi. En 1865, segurament de cara a la Festa Major de St. Pau de l'any següent, es sol.licità permís per a poder representar el ball de Don Jacinto y Doña Leonor, amb les seves corresponents disfresses i armes de foc.

Les notícies de representacions de balls de versos i de folklore en general són molt escasses. És rar que deixin rastre en documentació administrativa; els dietaris de particulars de l'època són escassos i de difícil accés. La premsa periòdica local és la que més dades ens ha proporcionat, però al nostre poble només n'hi hagué a partir de 1910 i, encara, amb discontinuïtats. Aquest fet ha causat que la majoria de dades de les quals disposem siguin tardanes, però ben segur que en moltes de les festes majors de tot el s. XIX, se'n devien representar. La premsa de fora del municipi poques vegades feia esment del balls de versos malgrat que es representessin i, la local, més abocada a tot allò que fos novetat, poc s'estenia a parlar del que era habitual des de feia dècades.

Així doncs, el quadre cronològic que hem pogut fer amb les dades de representacions a les festes majors de Ribes és el següent:

s.XVIII: *El Setge de Viena.*
1865: *Don Jacinto y Doña Leonor.*
1892: *Don Jacinto y Doña Leonor*, i *Els Voluntaris d'Àfrica* (VI).
189?: *Sta. Margarida.*
1902: *Mal casats* (VI).
1903: *Marcos Vicente* (VI)
1904: *Els Voluntaris d'Àfrica* (VI)
1908: *La Rosaura* (VI)
1911: *Diego Corrientes* (VI)
1912: *St. Pau* (I). *Viuda Judit* (VI).
1913: *Ball de Diables* (I). *Voluntaris de l'Àfrica* i *Fill Pròdig* (VI).
1915: *Marcos Vicente* (I). *Don Jacinto y Doña Leonor* (VI).
1916: *Ball de diables* (I).
1917: *Sta. Margarida* (I). *Juan Portela* (VI).
1922: *Diables* (VI).
1923: *Mal casats* (I). *Don Jacinto y Doña Leonor* (VI).
1929: *Ball de diables* (VI)
1973: *St. Pau* (I)
1987: *St. Pau* (I)

Els buits entre el s. XVIII i els anys 20 del nostre segle són deguts bàsicament a la manca de dades més que no pas al fet que no se'n representessin.

Cal tenir present que una cosa és la data en que coneixem què foren representades i l'altra la data en que foren escrites.

Com tots sabem el Ball de Sant Pau és l'únic que ha aconseguit arribar als nostres dies. En Pere Carbonell i Grau, mogut per l'interès que li despertà aquest ball dedicat al co-patró de la parròquia i per la seva estimació a les nostres tradicions tractà de recollir-lo entre la gent gran que en recordava fragments, el traduí al català i el reestructurà. La seva feina donà com a resultat la representació que en féu el grup de teatre del Centre Parroquial en 1973. En 1987 fou el grup de teatre Els Xulius, del Centre Social Ribetà, el que per segon cop el reposà. En totes dues ocasions es

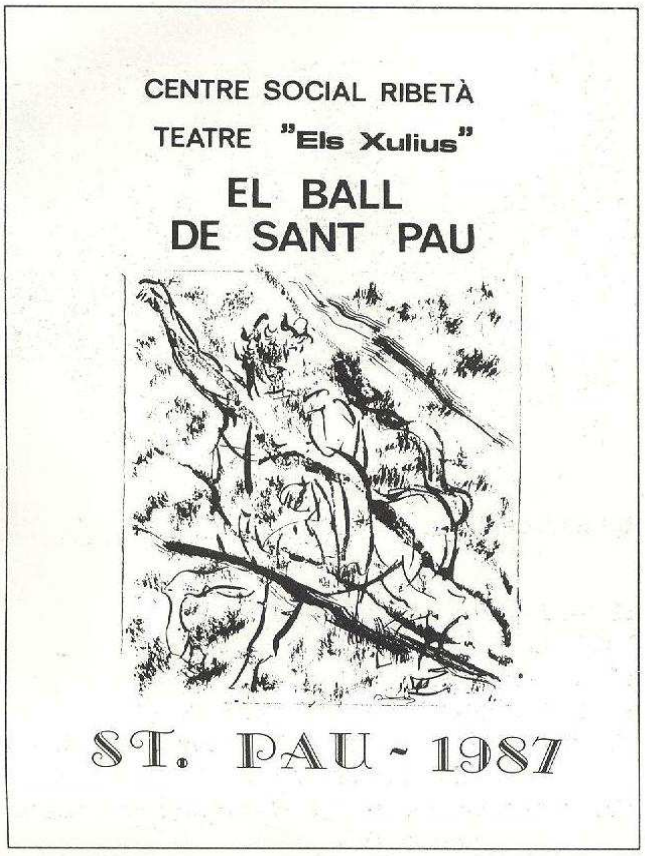

Portada del programa de la representació del ball de St. Pau en 1987.

representà a l'interior d'un teatre. En els darrers anys són ja diverses les poblacions que estan recuperant antics balls de versos: Tarragona, Salomó, Sitges, etc. Quan a Pere Carbonell li anà a parar a les mans un manuscrit del ball de la *Viuda Judit* l'adaptà de la mateixa forma que el de St. Pau de cara a intentar aconseguir que es tornés a representar algun cop.

Repertori:

Tot seguit relacionem els diversos balls de versos dels quals tenim constància que es representaren a Ribes; entre parèntesi hi posem l'any del primer esment que se'n té, sigui a la població que sigui, per tal de tenir una idea aproximada de quan va ser escrit, després detallem l'any i la festa major en que es representà a Ribes, si és per St. Pau posem (I) si és per St. Pere posem (VI). Hem de notar que, per exemple, el ball de la Vídua Judit, del qual se'n tenen notícies des de 1877, no es devia representar per primer cop fins al 1912, és a dir, fins 35 anys després, mentre que el de Don Jacinto i Doña Leonor es degué representar en 1866, quatre anys després del primer esment que en coneixem. Hi hem inclòs el ball de Diables amb el que fan un repertori total de 13 balls. En canvi, no hi hem inclòs els balls dels cercolets, ni dels pastorets, introduïts a la nostra festa major en dates recents —1963 i 1969 respectivament— que, malgrat que contenen una part parlada ,la coreografia hi és predominant. Sí que val la pena d'esmentar que els versos d'aquests dos balls, tot i seguir models antics d'altres poblacions, són creació personal del nostre conciutadà Jaume Gómez i Puig. Aquests dos balls formen part del conjunt dels tradicionals de la comarca que han estat incorporats a la nostra festa major per tal d'enriquir-la.

Balls de versos representats a Ribes:

El Setge de Viena (1733): s. XVIII.
Diego Corrientes (s. XIX?): 1911 (VI).
Don Jacinto y Doña Leonor (1862): 1865, 1892 (VI), 1915 (VI), 1923 (VI).
Juan Portela (1878): 1917 (VI).
Marcos Vicente (1878): 1903 (VI), 1915 (I).
Rosaura, la (1846): 1908 (VI).
Voluntaris d'Àfrica, els (1860): 1892 (VI), 1904 (VI), 1913 (VI).
Mal Casats (s. XVI?): 1902 (VI), 1923 (I).
Fill Pròdig (s. XVIII): 1913 (VI).
Viuda Judit (1877): 1912 (VI).
Sta. Margarida (1861): (189?), 1917 (I).
St. Pau (s. XIX?): 1912 (I), 1973 (I), 1987 (I).
Diables (1608): 1913(I), 1916 (I), 1922 (VI), 1929 (VI).

A aquesta relació de 13 balls caldria afegir-hi els de *Joan de Serrallonga* i el de *Les Criades*, que Pere Puig i Roig esmenta com a vistos a Ribes en la seva infància.

El dia de la festa Major de St. Pere de 1935 el vilafranquí Pere Grases féu una visita al nostre poble per ampliar els seus estudis sobre el folklore penedesenc. En aquesta visita aconseguí localitzar i recollir uns quants manuscrits de balls de versos que estaven en mans de Jaume Coll i Mestre, masover de Can Marcer de la Penya. Concretament sabem que recollí un text del ball de les gitanes (en català), el de *Don Jacinto y de Doña Leonor*, el de *Juan Portela*, el de *Marcos Vicente*, de *Diables*, *Mal Casats*, *Viuda Judit*, i potser algun altre. En tot

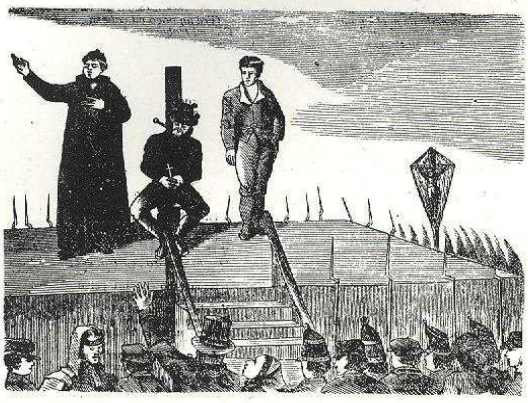

JUAN PORTELA

Relación puesta en trovos, de los asesinatos y robos que cometió en las inmediaciones de Córdoba

Primera parte

Escuchen señores míos,
Les diré de Juan Portela,
El ladrón más afamado
De la gran Sierra-Morena.

De mis padres fuí querido
Todos los gustos me daban,
Más de verme yo perdido
Una mujer fué la causa
Escuchen señores míos.

Nos dimos palabras ciertas
Para casarnos los dos,
Pues mi afición en ella
La que fué mi perdición,
Les diré de Juan Portela.

Fuí un labrador honrado
Que en Córdoba trabajaba,
A una hacienda retirado
Y por querer a una dama
Fuí el ladrón más afamado.

Sin tener de mí una queja
Esta joven se casó
Con otro y a mí me deja,
Cuya causa me llevó
A la gran Sierra-Morena.

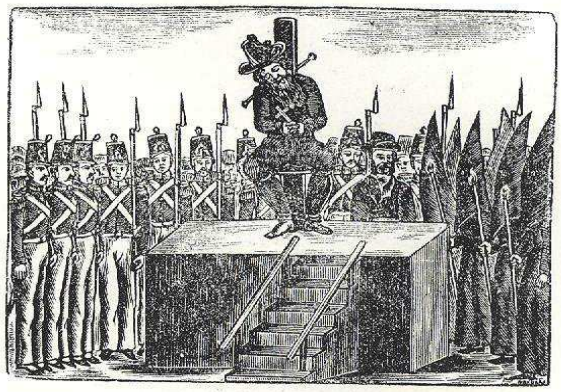

JUAN PORTELA.

Relacion puesta en trovos, de los asesinatos y robos que cometio en las inmediaciones de Cordoba.

PRIMERA PARTE.

Escuchen señores mios
les diré de Juan Portela,
el ladron mas afamado
que en la gran Sierra-Morena.
De mis padres fui querido,
todos los gustos me daban;
mas, de verme yo perdido
una mujer fué la causa:
Escuchen señores mios.
Nos dimos palabras ciertas
para casarnos los dos,
puse mi aficion en ella,
la que fué mi perdicion:
les diré de Juan Portela.
Fui un labrador honrado
que en Córdoba, trabajaba
a una hacienda retirado,
y por querer a una dama
fué el ladron mas afamado.
Sin tener de mi una queja,
esta jóven se casó
con otro, y á mi me deja,
cuya causa me llevó
a la gran Sierra-Morena.

Dues portades de romanços amb la història del bandoler Juan Portela. Alguns romanços reproduïen resumides les històries que foren fil argumental d'alguns balls de versos. Aquesta història de desgraciats amors, de venjances i escopetades, i final tràgic, fou molt popular.

cas la presència d'un manuscrit del ball de les gitanes entre d'altres, tots ells representats a Ribes, ens fa creure que en una data indeterminada també devia ser present en alguna festa major; cal doncs, afegir-lo també al llistat dels balls que foren representats algun cop en la nostra festa major.

La representació continuada de balls de versos al llarg del temps els convertí en una tradició més de les festes majors.

Els temes:

De balls de versos n'hi havia de temàtica ben diversa. El del *Setge de Viena* té un caràcter històric, molt característic i del gust dels s. XVII i XVIII. Tinguem present que la lluita victoriosa amb l'infidel —en una època en què els mariners i fins i tot poblacions costaneres patien tot sovint atacs de pirates moros, i en què cada diumenge es passava a l'església el bací per a la redempció de captius— havia de ser per força un tema vigent.

També té un caràcter històric el dels *Voluntaris de l'Àfrica*, que fa referència als que acompanyaren al general reusenc Joan Prim en la seva victoriosa campanya militar al Marroc en 1859 i 1860.

Tenen un caràcter hagiogràfic el de *St. Pau* i el de *Santa Margarida*, qualificats de molt antic i típic el primer i de cèlebre el segon. Del primer és evident que correspon al co-patró de la parròquia, i el segon correspon a la santa titular d'una capella desapareguda en el segle passat que estava situada dins la parròquia, concretament a Miralpeix. En representar-se aquest ball en la dècada dels noranta del s. XIX i fins i tot potser en ocasió de la representació de 1917, encara devia quedar el record d'aquella antiga ermita. Del ball de versos de St. Pau no n'hem trobat referències en cap altre indret, però deu datar del s. XIX com la majoria dels altres balls de versos hagiogràfics que es coneixen.

Els de la *Vídua Judit* i el *Fill Pròdig* són de tema bíblic.

El dels *Diables*, dels *Mal Casats* i de les

HISTORIA

DEL

HIJO PRÓDIGO

Leyenda moral, útil á la juventud

De nobles y ricos padres
Teodoro el malo nació,
mas su nobleza y sus títulos
de nada á él le sirvió.
Educáronle afanosos
cual su estirpe requería
por la senda del honor;
mas él peor cada día.
Su padre siempre amoroso
le avisaba diligente
con solícitos consejos;
pues le amaba tiernamente.

Mas el joven calavera
de su padre no hace caso
y por la senda del vicio
camina con torpe paso.
Vá el mozo creciendo en años
y creciendo en malas mañas,
haciéndose cada día
de más perversas entrañas.
Ya no respeta á su padre,
quiere hacer cuanto le cuadre
y de pesadumbre mata,
á la infeliz de su madre.

Portada d'un romanço del Fill Pròdig. Si bé el tema és bíblic l'ambientació que se li donava era la de l'època del moment.

Criades tenien un caràcter satíric. Val la pena que fem constar aquí que el text de l'antic ball de diables de Ribes era diferent dels coneguts fins ara d'altres poblacions, tant pel que fa a la seva part genèrica com, evidentment, a la d'específica referència al poble. També els personatges que hi intervenien —un àngel, st. Miquel, Llucifer, una diablessa i 10 diables— i la petita trama argumental conductora eren diferents de l'actual ball.

Els balls de *Joan de Serrallonga*, i de *Juan Portela* són dels anomenats balls de bandolers. També el de *Marcos Vicente*, també anomenat el *Renegado de Valencia*, que ha estat inclòs en aquest apartat, fa referència a una acció de pirateria que s'esdevé a terres de moros i a la ciutat de València.

Els de *Don Jacinto del Castillo y Doña Leonor de la Rosa*, i el de *Diego Corrientes* són dels anomenats de tema cavalleresc; tots dos tracten d'amors que travessen diversos infortunis, però el primer acaba en matrimoni i el segon amb la parella executada pels musulmans. També és de tema cavalleresc i romàntic el de la Rosaura.

Altres dades:

No solament els arguments atreien l'interès dels espectadors pels balls de versos, també la música i uns certs moviments coreogràfics dels personatges anomenats "passades" eren presents en les obres. Tant com la música impactaven en la gent les brutals detonacions d'escopetades o coets que quasi intervenien en tots els balls. Ens consta que el ball dels *Voluntaris d'Àfrica* anava acompanyat per sorolloses i bèl·liques cornetes, i en alguna altra ocasió també per gralles. En el ball de *Don Jacinto y Doña Leonor* l'acompanyament musical el donà en una ocasió una caramella -espècie de flauta o flabiol de pastor- i en una altra ocasió unes gralles.

Els balls de versos reberen molt sovint una valoració positiva perquè amb els seus sons musicals, sorolls, detonacions i bigarrades disfresses introduïen i animaven el veïnat, i eren una nota alegre, típica i d'aires tradicionals en les cercaviles de la festa major.

Però no totes les opinions foren sempre positives. En 1903, parlant del ball de *Marcos Vicente*, es diu: que fent ús aquest "de la harmoniosa lengua de Cervantes. ¡Pobreta se l'ha de compadèixer!". El castellà florit en què estaven escrites algunes d'aquelles obres contrastava amb uns espectadors que majoritàriament ni tan sols entenien el castellà. En aquella època de recuperació de consciència nacional s'era del parer que les obres havien de ser en català i per això es posava en evidència l'alienació i irregularitat que representaven uns balls que per la incomprensió de la llengua en què estaven escrits s'alteraven tant, que s'arribava a fer una barrijo-barreja que ni els que coneixien el castellà s'hi entenien. Vegem-ne un exemple en aquests versos que eren pronunciats en el ball de la Rosaura:

"Rosaura como te divertes
lligada en aqueste pino
amb tanta calor como hace
y yo estic tremolando de frio".

Per a molts, aquesta barreja de llenguatges entre exòtic, i entenedor, devia ser un dels atractius del text.

En 1912 es diu del ball de St. Pau: "La colla del ball de St. Pau no parà d'exhibir l'elegància de llurs habillaments i gran memòria fins al diumenge, essent escoltats

La desgraciada Rosaura

Breve relación de sus infortunios, modo como fué hallada, y castigo ejemplar de sus infames seductores

Sobre una alfombra de flores
cercada de hermosas plantas
en donde las avecillas
tienden sus pintadas alas.
Y con su música alegre
al Rey del cielo dan gracias
en la gran Sierra-Morena
de tantos delitos causa.
Amparo de aquel que ofende,
defensa del que mal anda,
me puse sentado un día
cansado de andar de caza.

Arrimado a un duro tronco
discurriendo en cosas varias,
oí una voz temorosa
que sonaba a la montaña.
Estuve atento por ver
si era persona humana;
atención, que así decía
estas siguientes palabras:
Tirano amor, pues tú has sido
la causa de mi desgracia,
dispara tus duras flechas
contra el que así me maltrata.

Núm. 51

LA DESGRACIADA ROSAURA

Breve relación de sus infortunios, modo como fué hallada y castigo ejemplar de sus infames seductores

Sobre una alfombra de flores,
cercada de hermosas plantas
adonde las avecillas
tienden sus pintadas alas,
Y con su música alegre
al Rey del cielo dan gracias.
En la gran Sierra-Morena,
de tantos delitos causa.
Amparo de aquel que ofende,
defensa del que mal anda,
me puse sentado un día
cansado de andar á caza.

Arrimado á un duro tronco,
discurriendo en cosas varias
oí una voz tenebrosa
que sonaba en la montaña.
Estuve atento por ver
si era persona humana;
atención, que así decía
estas siguientes palabras:
«Tirano amor, pues tú ha sido
la causa de mi desgracia,
dispara tus duras flechas
contra el que así me maltrata.

Portades de romanços de la història de Rosaura. En la primera escena es veu quan Rosaura és raptada de casa seva pel seu enamorat i un amic d'ell, en la segona com la protagonista és lligada nua a un arbre, i en la tercera com és alliberada.

arreu amb atenció. Llàstima que usessin un llenguatge que no era entès per tothom. I és que el ball de St. Pau, com d'altres, estava escrit en castellà. També n'hi havia, però, en català, com el de les Criades, el de Diables, el de les Gitanes, el dels Mal Casats, i els dels Voluntaris de l'Àfrica, i dels de Joan de Serrallonga i del Fill Pròdig n'hi havia versions en català.

En 1912 fou molt celebrat, segons uns, el ball de Vídua Judit, el qual devia ser el primer cop que es representava, d'altres deien que el públic no havia exterioritzat el seu parer: "La novetat del ball de Judith, sobretot, atragué de primer antuvi l'atenció preferent del públic, encuriosit per saber de què es tractava. Bé desempenyaren aquells actors improvisats llurs respectius papers, fent-se dignes dels escassos aplaudiments dels espectadors, que en nostre poble raríssimament se prodiguen. Som una mena d'egoïstes que fins sembla que'ns volem per nosaltres sols les satisfaccions que els altres ens proporcionen. En quant a Judit hi ha alguna cosa que lamentar. En tot es veia bona voluntat i ganes de sortir bé, esqueia la indumentària; però allò de fer-ho en catellà, y en aquell tan florit..., deu ésser propi d'aquesta mena de representacions carreresques. Lo cert es que tots hi posaven el coll i això basta".

El juny de 1913 és una de les dues úniques festes majors en què sabem que van arribar a sortir dues colles de balls de versos, en aquella ocasió la del ball dels voluntaris i la del ball del Fill Pròdig. Una crònica de la festa major deia que anaven amb flamants vestits però "els que estaven més en caràcter foren els Voluntaris... .Els del Fill Pròdig , la major part, vestits tan malament com van sapiguer, i és una llàstima perquè en declamació, ceceo i accionats n'hi habia alguns que semblaven vertaders artistes. En el ball de Voluntaris hi havia un vell que ho feia d'allò més bé, secundant-lo la resta". Quedava clar que en aquella època ja s'exigia qualitat a les representacions. Tinguem present que Vilanova, des de principis del s. XIX, i Sitges, des de mitjans d'aquell segle, disposaven de teatre, també Ribes en disposà des de 1883 en edificar-se el Casino, seu social del Centre Recreatiu, i que a més a més de

representacions teatrals realitzades per professionals, fins i tot des de 1898 hi hagué al poble grups d'afeccionats que representaven obres del moment en les bones condicions que oferia un teatre.

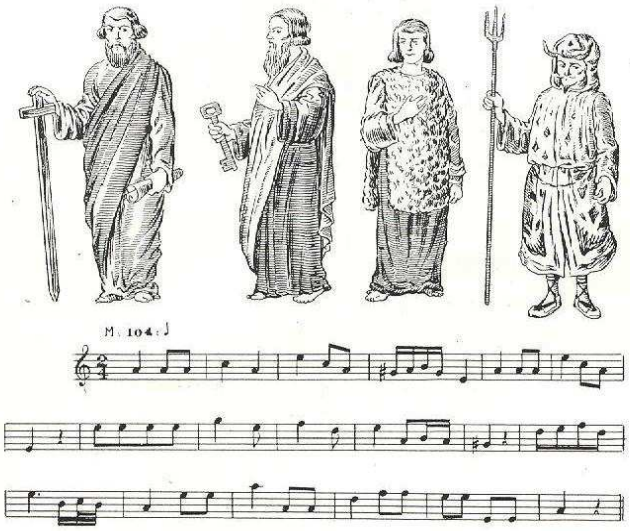

Dibuixos dels personatges del ball de St. Pau realitzats pel folklorista Joan Amades. Transcripció melòdica de la música de les passades del ball realitzada pel mestre J. Tomàs.

Els actors dels balls de versos eren pagesos, quasi sempre joves. Potser fou amb la intenció de posar-los a l'alçada de les obres que representaven o sentien els joves de la burgesia local al teatre del Casino, que en 1917 la representació del qualificat de famós i de gran ball popular de *Juan Portela* es va fer de nit i a la plaça Marcer, degudament emboscada per a servir d'escenari a les accions del bandoler, i fins i tot amb cadires perquè el públic pogués veure l'obra bé i còmodament. A mitjà termini la lluita dels joves pagesos per mantenir vigents aquells balls, que en aquells moments eren quasi la seva única aportació personal a la festa major, estava perduda. Els balls de versos, que havien començat al s. XVIII essent dels escassos elements de diversió de la festa major, es marfonien i declinaven en uns programes d'actes cada cop més amplis, variats i amb les innovacions que impulsava i introduïa la burgesia local.

Consta que en diverses ocasions l'Ajuntament concedí petites subvencions als balls de versos, fos per estimular les colles a seguir representant-los o potser per afavorir que es fessin despeses en els pertinents vestuaris per a la seva digna representació. En 1911 se subvencionà el de *Diego Corrientes*. En 1912, amb 10 pessetes, el Ball de *St. Pau*. I el juny d'aquell mateix any es subvencionaren amb 15 pessetes el de la *Vídua Judit* i el de bastons. En 1917 amb 25 pessetes el de *Joan Portela*.

En 1923 un cronista escriví "Després d'una bona pila d'anys de no haver-se representat en nostre poble enguany tornà a jugar-se l'antic ball dels mals casats, essent escoltat amb vera afició pel nombrós públic. Cal remarcar la correcció amb que es portaren tots els joves que prengueren part en aquest ball popular, així com també la forma airosa amb que es sortiren dels seus papers, per quin motiu els felicitem, desitjant-los-hi que deu els conservi bon humor i les ganes de tornar-hi". Malgrat aquests bons comentaris d'altres qualificaven el ball de barroer.

Els balls de versos, que tant havien emocionat i embadalit el públic, cada cop van haver de patir més crítiques, i poc a poc devien anar perdent adeptes, mentre que altres balls tradicionals mantenien l'interès. Trobem un escrit del 1916 que diu: el " ball de bastons sempre agradable per la lleugeresa i agilitat que tan bé li escau al jovent, felicitant-lo de pas per haver desterrat d'una temporada ençà tots aquells balls anacrònics i de mal gust, d'emperadors romans en calçotets i amb espardenyes, o de fills pròdigs amb barret de copa alta i sense coll ni punys. No , el ball de bastons és espontani, es fill de la terra i té tot el sentir de nostres velles tradicions; per això se'ns farà sempre simpàtic aquell sec cric-crac junt amb el so de les gralles estridents i sonores." Si aquest escrit critica uns vestuaris de balls de versos, què no hagués pogut dir del fet que com tradicionalment les dones no hi intervenien els papers femenins eren representats per homes, i així no era estrany veure faceciosos personatges amb faldilles, amb barba o bigoti i amb una pipa a la boca.

Els balls de versos, tant si eren en castellà com en català finien amb l'aparició d'un diable burlesc, personatge que després de declamar unes sàtires demanava diners per als actors.

Acabarem amb un fragment del text pronunciat per un diable burlesc de la fi d'una representació del ball de la Vídua Judit a Ribes, probablement de 1912:

Ara surto de l'infern
i he vingut no sé perquè
només vos diré una cosa
i després me'n tornaré.

Llucifer està molt cremat
de tota la gent de Ribes...

I aquell altre jovent
que es juga la setmanada,
i la pobre de sa mare
no té un quarto per la dent.

Aquells hòmens jugadors
que donen bastó a la dona,
tots aquests l'han feta bona
a l'infern de dos en dos.

I aquelles dones casades
que a l'home fan portar banyes
faran uns pets com a castanyes
a dintre d'aquelles brases.

Aquesta moda de pentinat
fins a baix a tapar orelles,
no pot ser que tals donzelles
al mirall s'hagin mirat.

Ab la fesomia que fan
aquella mena de caretes,
semblen unes gitanetes
d'aquelles que van cridant
"cana i mitja una pesseta".

Aquelles que van escotades
i coll de "rechilicé"
ja en tinc una enrestinada
que tot l'infern n'està ple.

La moda estreta de baix
això encara "santo i bueno"
si fa vent fort algun cas
no els pot descobrir el trasero.

Aquestes que van cenyides
la faldilla sota aixella,
Satanàs ja les espera
per ensenyar d'anar polides.

Tos los que he anomenat
tots fareu cap allà amb mi
si ara carrera feta
no porteu peles aquí.

Gent de Ribes perdoneu
si per cas us he agraviat
jo només dic el que sé
i l'entremès s'ha acabat.

Comenceu a regirar
moneders i butxacons
vinguen duros tots rodons
i aneu-se'n a passejar.

(si la recaptació no era abundosa el diable burlesc deia aquestes dues estrofes, la primera per a fer llàstima i la segona adreçant-se als actors tot fent referència al públic)

Ai pobres aquests del ball
no els fallaran grans apuros
després de tants de treballs
els hi costarà cinc duros.

Per això no us heu d'espantar
que jo us faré venir un senyor
d'allà baix on era jo
que per qüestió d'això
deu per barba en donarà.

Xavier Miret i Mestre

Bibliografia i documentació consultada:

— Programa de mà de la representació del *Ball de St. Pau*: Centre Parroquial 1973.

— Programa de mà de la representació del *Ball de St. Pau*: Centre Social Ribetà 1987.

— Programes de Festa Major de 1916 i 1929.

— Periòdic *La Veu de Ribes*: 11 i 23-I-1917, 1-II-1917, 24-V-1917, 21 i 28-VI-1917.

— Periòdic *Fulla Social*: 10 i 30-I-1915, 8-VII-1915, 11-II-1916, 15-III-1916.

— Periòdic *La Defensa* (de Vilanova i la Geltrú): 9-VII-1904.

— Periòdic *L'Eco de Sitges*: 26-VI-1892, 3-VII-1892, 21 i 28- VI-1903, 5-VII-1903, 29-VI-1904, 7-VII-1912, 21-I-1917, 21-I-1973, 4-II-1973.

— Ms. de Can Zidret de les Parellades.

— Ms. del Ball de la Vídua Judit.

— Ms. del ball de Diables de Ribes i de la Viuda Judit que ens ha permès consultar el Sr. Joan Soler i Bordes, a qui ho agraïm.

— A.H.C.R.: Documentació de la Festa Major de 1908. Registres de comunicacions de 1865.

— Periòdic *El Baluard de Sitges*: 22-VI-1902, 28-VI-1903, 28-VI-1908.

— Periòdic *La Penya*: 18-I-1912, 1-II-1912, 28-VI-1912, 10-VII-1912, 20-I-1913, 20-VI-1913, 10-VII-1913.

— Periòdic *Montgròs*: 29-VI-1911, 18 i 25-I-1912, 1-II-1912, 20-VI-1912, 4-VII-1912, 23 i 30-I-1913.

— Periòdic *Castell de Ribes*: 6-VII-1916, 11, 18 i 25-I-1917, 1-II-1917, 21-VI-1917, 27-VI-1922, 15-VII-1922, 11-I-1923, 8-II-1923.

— Col.lecció de romanços d'un particular:
  — *Juan Portela*: Imp. de Roca. Manresa, s.d.
  — *Juan Portela i La desgraciada Rosaura*: Imp. La Fleca de la vda. de Joan Grau. Reus, s.d.
  — *La desgraciada Rosaura* i *Historia del Hijo Pródigo*: Imp. El Abanico. s.l., s.d.

— Amades, Joan: *Costumari Català. El curs de l'any*. Vol. I pàgs. 597 i 598. Barcelona 1950.

— *Balls parlats a la Catalunya Nova, els*. (Teatre popular català). Actes del Ir congrés de Balls Parlats (Tarragona 1990). Ed. El Mèdol 1992. Tarragona.

— Carbonell i Grau, Pere:
  — *L'Aplec de St. Pau*: La Veu de la Parròquia (Suplement del Full Dominical) n. 13, -I-1967.
  — *El ball de versos de St. Pau*: P.F.M. -VI-1971.
  — *Reposició del Ball de St. Pau*: P.F.M. -I-1973.
  — *El Ribes dels nostres avis*: P.F.M. -VI-1975.
  — *El ball de la Vídua Judit*: P.F.M. -I-1977.
  — *Quelcom més sobre el nostre Folklore*: P.F.M. -I-1979.
  — Mecanoscrits de les seves versions del *Ball de St. Pau* i del *Ball de la vídua Judit*.

— Cortada, Lourdes, i Silvestre, Carme: *El ball dels Mal Casats*. Dins Sobre tradicions de Vilanova i la Geltrú. V. i la G. 1988.

— Grases, Pere: *Hores de Joventut i de Maduresa*. Ed. Seix Barral. Barcelona 1987.

— Grup de Teatre els Xulius (Centre Social Ribetà): *Ball de St. Pau 1987*. P.F.M. -I-1987.

— Miret i Mestre, Xavier: *Ball de Diables de St. Pere de Ribes*, dins Foc i Diables. Quadern n. 5 de l'Escola de Grallers de Sitges. 1985.

— Palomar i Abadia, Salvador: *El ball de diables al Baix Camp*. Centre de documetació sobre cultura popular: Carrutxa. Reus, 1987.

— Puig i Roig, Pere: *La festa major gran de Ribes en les darreries del segle passat*. P.F.M. -VI-1972.

— Ramos Quadras, José Ma.: *Nuestro Folklore: El ball de la Rosaura*. A El Duc (Boletín de la Sociedad Recreativa y cultural), IV-V-1973, també a L'Eco de Sitges 3-III-1974.

— Fotografies cedides per Josep Pascual i Mestre a qui li ho agraïm.

EDITA: Regidoria de Cultura
Ajuntament de Sant Pere de Ribes
Gener de 1993